

відповідальність за злочини, що посягають на майно (речі, що мають наукову, фольклорну, історичну та художню цінність), але у кодексах цих країн не зазначено саме посягання на культурну спадщину. Наприклад, КК Австрії (розд. 6 § 126), КК Бельгії (розд. III ст. 526), КК Греції (ст. 374), КК Данії (§ 194), КК Франції (розд. I).

По-друге, кримінальним законодавством окремих європейських країн передбачені розділи, в яких містяться норми по захисту саме об'єктів культурної спадщини КК Литви (ст. 106), КК Латвії (ст. 229), КК Естонії (ст. 145.3), КК Іспанії та Португалії.

Діючі міжнародно-правові акти по захисту культурних цінностей, безсумнівно, володіють значним потенціалом, особливо при розробці системи запобіжних заходів, спрямованих на захист об'єктів культурної спадщини.

*Пєсцов Р. Г.
доцент кафедри кримінального права та процесу
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат юридичних наук (м. Київ)*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УХВАЛЕННЯ ЗАОЧНИХ ВИРОКІВ ЗА СТАТУТОМ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ВІД 1864 РОКУ

Одним із результатів судової реформи 1864 року було прийняття Статуту Кримінального Судочинства (надалі – СКС). Норми СКС законодавчо закріпили інститут заочного вироку на зразок моделі, що існувала у французькому кримінально-процесуальному кодексі. Варто зазначити, що укладачі судових уставів 1864 року пропонували усунути заочний розгляд кримінальних справ, допускаючи лише в мирових судах і лише по найменш серйозним справам. Але Державна Дума знайшла випадки, коли через віддаленість місцеперебування підсудного вимога особистої його явки або присилання замість себе повіреного було б пов'язане для обвинувачених з витратами, які дуже перевищують суворість стягнення за скоєний проступок. З цих міркувань Державна рада допускала заочний розгляд по справам, які підсудні мировим судам, за якими обвинуваченому може бути призначено покарання не більше арешту (Ст. 834 СКС); окружний суд не міг приступати до розгляду справи за відсутності обвинуваченого.

Законом від 15 лютого 1888 року в СКС було внесено багато змін щодо правил про заочний розгляд кримінальних справ. По-перше, введено заочний розгляд і в окружні суди по тим справам, за якими обвинувачений не підлягав засудженню до обмеження чи позбавлення прав на майно; цим же законом посилено значення першого заочного провадження у мирового судді. Положення про обов'язковість явки

підсудного до зали судового засідання почало розповсюджуватися лише на справи про злочини, за які законом передбачалося покарання, які пов'язані із обмеженням або позбавленням прав стану. Неявка підсудного по іншим категоріям справ не перешкоджала розгляду справи по суті. Однак, бажання підсудного брати участь у справі для суду була обов'язковим [2, с. 31].

Таким чином, обвинувачення, яке тягне за собою тюремне ув'язнення, вимагає особистої явки в державному суді і може бути розглянутим в порядку заочного розгляду в окружному суді. Це пояснюється тим, що мировий суд засуджує до тюремного ув'язнення, головним чином, за такі злочини, по відношенню до яких рецидив тягне особливо тяжкі наслідки (наприклад крадіжка), тоді як в окружному суді заочному розгляду підлягають переважно справи про порушення уставів казенного управління. Як мировий суддя, так і окружний суд можуть вимагати особистої явки обвинуваченого і по таких справах, за якими допускається заочний розгляд, причому окружний суд може таку особисту явку замінити допитом обвинуваченого місцевим, за місцем його проживання, або мировим суддею.

На постановлений мировим суддею заочний вирок, який не набрав законної сили, обидві сторони у дводенний строк після його проголошення мали право подати апеляційну скаргу. Цивільний позивач міг оскаржити це рішення тільки в частині цивільного позову (ст.ст. 145, 147, 148 СКС).

Заочний розгляд по справам, по яким він допускався, має місце тоді, коли обвинувачений, викликаний до суду в установленому порядку, не з'явився ні особисто, ні через повіреного і причини неявки є неповажними. Заочний вирок повинен бути оснований на внутрішньому переконанні судді. При цьому окружний суд може приймати до уваги пояснення обвинуваченого, які він давав на попередньому слідстві або при допиті через місцеву судову владу, а по справах про посадові злочини приймає до відома і письмові пояснення, отримані від обвинуваченого на вимогу його начальства. Копія заочного вироку передається обвинуваченому. Обвинувачений може оскаржити заочний вирок в апеляційному порядку або протягом двох тижнів з дня вручення йому заочного вироку подати відзив про новий розгляд справи тим же судом, який постановив заочний вирок. Такі відзиви подаються із дотриманням тих же умов, що і для апеляційних відзивів.

У 1888 році були прийняті зміни, відповідно до яких суду надавалось право при повторному розгляді справи в присутності обвинуваченого не викликати знову свідків, а прийняти до уваги їх показання, одержані при першому розгляді і записані в протоколі. Якщо обвинувачений, який приніс відзив, не з'явиться і до повторного розгляду без надання поважних на те причин, то постановлений щодо нього заочний вирок залишається в силі, а також він притягається до грошового стягнення в розмірі не більше 25 карбованців.

В судово-адміністративних установах, утворених згідно закону від 12 липня 1889 року, застосовуються до заочного розгляду ті ж правила, що і в мировому суді, з

тією різницею, що у відзиві на заочний вирок підсудний зобов'язаний пояснити причини неявки і якщо земський начальник або місцевий суддя знайде ці причини неповажними, то постановляє рішення про залишення заочного вироку. Заочний вирок мирових судових установ набирав законної сили, коли на нього не було подано в установленний строк ні відклику про новий розгляд справи, ні апеляційної скарги (п. 4 ст. 181 СКС).

Окремої уваги заслуговує Положення про процедуру постановлення заочних вироків у земських начальників і місцевих суддів. З метою регламентації розгляду справ у вказаних осіб 29 грудня 1899 року були затвердженні Правила про провадження судових справ, які підвідомчі земським начальникам та місцевим суддям. Вказані Правила передбачали певні особливості. Так, згідно ст. 180 Правил особа, яка обвинувачується в проступку, за який не передбачено покарання суворішого за арешт, завжди могла прислати замість себе повіреного і земський начальник (місцевий суддя), на відміну від мирового судді, був не в праві визнати явку обвинуваченого обов'язковою, якщо така явка не була обов'язковою згідно закону. Більше того, при подачі відзиву про новий розгляд обвинуваченому треба було пояснити причини неявки на перший судовий розгляд. Такі пояснення не були необхідними при розгляді справи мировими судами. В свою чергу, земський начальник (мировий суддя), визнаючи причини неявки такими, що не заслуговують уваги, постановляв про залишення в силі заочного вироку (Ст. 213, 216 Правил).

Подача відзиву земському начальнику або місцевому судді сама по собі не означала, що буде проведений повторний розгляд. На таку можливість обвинувачений міг розраховувати лише у тому випадку, коли причини його неявки, які спричинили ухвалення заочного вироку, мали поважний характер. Даний порядок перегляду заочного вироку визначав і особливості його оскарження. Двотижневий термін подачі апеляційного відзиву починав відраховуватися або з дня отримання обвинуваченим копії заочного вироку, або, за наявності відзиву про новий й розгляд справи і його неприйняття земським начальником (місцевим суддею), з моменту проголошення обвинуваченому постанови про залишення заочного вироку в силі (Ст. 220 Правил). При цьому в науковій літературі склалася думка про те, що строк на подачу апеляційного відзиву однаково обраховується, як для обвинуваченого, так і для обвинувача. До того ж в деяких губерніях почала складатися практика, яка протирічила вказівкам Сенату. Так, постанова земського начальника (місцевого судді) про залишення в силі заочного вироку інколи помилково розглядалися як другий вирок по справі, оскарження якого в апеляційному порядку потягло б дослідження судом другої інстанції справи по суті. Такий відступ пояснювався судами тим, що правила ухвалення заочних вироків в судово-адміністративних установах можуть відрізнятися від норм, що лежать в основі заочного провадження в судово-мирових установах. Відмінність полягає в тому, що при розгляді справ земськими начальниками (місцевими суддями) приймають участь виключно особи сільського

стану, які і за своїм розвитком, і за своїм становищем, за родом занять перебувають в інших умовах, на відміну від місцевих мешканців, які переважно приймають участь в процесах в окружних (мирових) судах.

Що стосується безпосередньо провадження в суді апеляційної інстанції, то присутність обвинуваченого була обов'язковою лише у випадку, коли останньому могло бути призначене покарання у вигляді тюремного ув'язнення. Згідно судової практики розгляду справ в таких ситуаціях за відсутності обвинуваченого складало суттєве порушення закону і спричиняло відміну вироку. Досить цікавим є те, що особиста присутність обвинуваченого все-таки не була обов'язковою навіть тоді, коли йому за вчинене діяння передбачалося тюремне ув'язнення, за умови, що він був засуджений судом першої інстанції до арешту і справа поступила до апеляційної інстанції за його скаргою, оскільки апеляційний суд не міг в цьому випадку збільшити покарання.

Суттєвим видається і положення ст. 170 Правил, яка передбачає, що у випадку, коли справа підлягає закриттю на підставі норм Статуту Кримінального Судочинства, таке рішення виносилося без виклику сторін за виключенням, коли було подано позов про відшкодування шкоди і збитків. Отже, питання про закриття справи у земського начальника (місцевого судді) могло бути вирішене і за відсутності обвинуваченого, що, в свою чергу, веде до збільшення різновидів заочного правосуддя по кримінальним справам в дореволюційній Росії.

Таким чином, на відміну від Статуту Кримінального Судочинства в Правилах був передбачений менш привілейований для підсудного режим подачі відзиву про новий розгляд справи. В той же час йому надавалася свобода вибору в плані явки в судові засідання. Але присутність в суді його повіреного (якщо особиста присутність підсудного не була обов'язковою) означала, що вирок не є заочним. Тим не менш розбіжності не були суттєвими, хоч і наявність ускладненої процедури оскарження заочних вироків створювало для судово-адміністративних установ труднощі при вирішенні справ, що порушувало єдність судової практики.

З прийняттям Закону "Про перетворення місцевих судів" від 15 (31) червня 1912 року були внесені зміни до СКС щодо заочних вироків. Прийняття нових положень мало на меті усунення недоліків заочного правосуддя, які затягували судовий процес і призводили до порушень прав та законних інтересів учасників кримінального судочинства.

Процедура постановлення заочних вироків, як в мирових суддів, так і в загальних судових установах була відкоригована наступним чином. По-перше, зазначалося, що вирок не визнається заочним в тих випадках, коли обвинувачений, перебуваючи при розгляді справи, залишив залу судового засідання до закінчення судового розгляду (ст. 137, 834 СКС) [3]. По-друге, скорочено строк на подачу відзиву про новий розгляд справи до 7 днів з часу вручення копії заочного вироку обвинуваченому. При подачі відзиву обвинувачений повинен зазначити причини

неявки. Якщо суддя визнавав неявку поважною, він призначав день для нового розгляду. При цьому суддя інформував сторони про наслідки неявки. В іншому випадку заочний вирок залишався в силі, про що обвинувачений негайно мав бути повідомлений. З прийняттям цієї норми втрачав свою силу пільговий режим оскарження заочних вироків. В новій редакції СКС також вирішувалося питання і про співвідношення вироків, ухвалених під час заочного провадження, і за результатами повторного розгляду справи. Постановлення другого вироку автоматично означало втрату юридичної сили попереднього. Також, не допускалося погіршення становища обвинуваченого.

В цілому внесені зміни були позитивно оцінені в науковій літературі. Так, В. К. Случевський зазначав, що “введення нового порядку оскарження заочних вироків покращило існуючий по цьому предмету порядок і відсторонило контрверзи, які виникали на цьому ґрунті” [4, с. 420-421].

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Песцов Р. Г.* Заочне провадження в кримінальному судочинстві України [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Р. Г. Песцов. – Ірпінь : Вид-во Національного університету державної податкової служби України, 2012. – 191 с.
2. *Казаков О. А.* Заочное судебное разбирательство уголовных дел [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / О. А. Казаков. – Екатеринбург : [б.и.], 2009. – 280 с.
3. Статут Кримінального Судочинства від 20 листопада 1864 р. // Електронний ресурс – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History.php.
4. *Случевский В. К.* Учебник русского уголовного процесса. Судопроизводство / Владимир Константинович Случевский. – СПб. : Типография М. М. Стасюлевича, 1892. – 444 с.

*Слободенюк Д.
студент
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)*

ТЕРМІН “ДИВЕРСІЯ” В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Злочини проти основ національної безпеки – найбільш тяжкі злочини, відомі кримінальному законодавству. Шкоду, яку вони можуть заподіяти, не можна недооцінювати. Державна зрада, шпигунство, диверсія, можуть спричинити знищення об’єктів, що мають важливе економічне і військове значення, дезорганізацію роботи державних або громадських організацій, і що найголовніше – до загибелі великої кількості людей. Безпосередньо диверсійні акти заподіюють державі не тільки серйозний матеріальний збиток але і негативно впливають на психологічний стан населення, можуть викликати паніку та інші негативні явища. У сучасних умовах, з